

Landbrug og Landskab i Viborg Naturpark

Lund, Dorthe Hedensted; Primdahl, Jørgen; Thomsen, Peter Westergaard; Fly, Laura

Publication date:
2015

Citation for published version (APA):

Lund, D. H., Primdahl, J., Thomsen, P. W., & Fly, L. (2015). *Landbrug og Landskab i Viborg Naturpark*. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet. IGN Rapport

Landbrug og Landskab i Viborg Naturpark

Dorthe Hedensted Lund, Jørgen Primdahl
Peter Westergaard Thomsen, Laura Fly

IGN Rapport
August 2015

Titel

Landbrug og Landskab i Viborg Naturpark

Forfattere

Dorthe Hedensted Lund, Jørgen Primdahl, Peter Westergaard Thomsen,
Laura Fly

Bedes citeret

Lund, D. H., Primdahl, J. , Thomsen, P.W. og Fly, L (2015) Landbrug og
Landskab i Viborg Naturpark. IGN Rapport November 2014, Institut for
Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, Frederiks-
berg

Udgiver

Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Frederiksberg C
ign@ign.ku.dk
www.ign.ku.dk

Ansvarshavende redaktør

Claus Beier

ISBN

978-87-7903-679-6

Dataindsamling

Laura Fly, Camilla Buch Vang Hansen, Mads Vestergaard, Jørgen
Primdahl og Dorthe Hedensted Lund

Fotos

Jørgen Primdahl

Digitalisering af geodata og kort

Peter Westergaard Thomsen, Laura Fly, Andreas Aagaard Christensen,
Dorthe Hedensted Lund

Layout

Dorthe Hedensted Lund/Inger Ulrich

Publicering

Rapporten er publiceret på www.ign.ku.dk

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse

Skriftlig tilladelse kræves, hvis man vil bruge instituttets navn og/eller
dele af denne rapport i sammenhæng med salg og reklame

Projekt

Fremtidens Landskaber, www.fremtidenslandskaber.dk

Arbejdet er støttet af Nordeafonden

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
Området	3
Natur og fredninger	4
Byvækst	5
Ejerforhold	8
Lodsejerne i undersøgelsen	9
Demografiske forhold	9
Tilknytning til området og til landbruget	9
Ejendomme og drift	10
Driftstyper	10
Arealanvendelse	11
Husdyrhold	11
Forandringer på ejendommene de sidste ti år	12
Vilkår for jordbrug	13
Landskabsværdier og -forandringer	14
Områdets særlige værdier	14
Landskabsforandringer	15
Friluftsliv	17
Lodsejernes eget friluftsliv	18
Oplevelser med rekreativ færdsel på ejendommen	18
Samarbejde om fælles forvaltningsplan	19
Sammenfatning	20

Indledning

Denne rapport formidler først og fremmest resultater fra en interviewundersøgelse blandt lodsejere i Viborg Naturpark, gennemført i efteråret 2014 som en del af forskningsprogrammet "Fremtidens Landskaber". Projektet er nærmere beskrevet på www.fremtidenslandskaber.dk.

Fremtidens Landskaber er et landsdækkende forskningsprogram, som har til hensigt at forbedre den helhedsorienterede projektplanlægning i det åbne land i Danmark. Det gøres gennem udvikling og formidling af 13 planprojekter, hvoraf Viborg Naturpark er det ene. Projekterne er udvalgt, så de både repræsenterer forskellige planopgaver og forskellige danske landskabstyper. De finansieres af de deltagende kommuner og Realdania, Tips og lottomidler til friluftslivet, Nordeafonden og 15. Juni Fonden. Projektet i Viborg er støttet af Nordeafonden.

Forventningen er, at de 13 projekter vil kunne generere nye og innovative planløsninger, som vil kunne inspirere efterfølgende planprojekter og generelt løfte fagligheden omkring fremtidens landskaber i det åbne land. Fremtidens Landskaber strækker sig over fire år med start sidst i 2013 og afslutning ved udgangen af 2017. Alle de deltagende planprojekter vil være tilendebragt før programmets afslutning.

En væsentlig forudsætning for fremdriften i Fremtidens Landskaber er, at projekterne gennemføres i samarbejde med lokale aktører og involverer lokale interessenter og lodsejere. Undersøgelsen, som denne rapport formidler, er et resultat af dette.

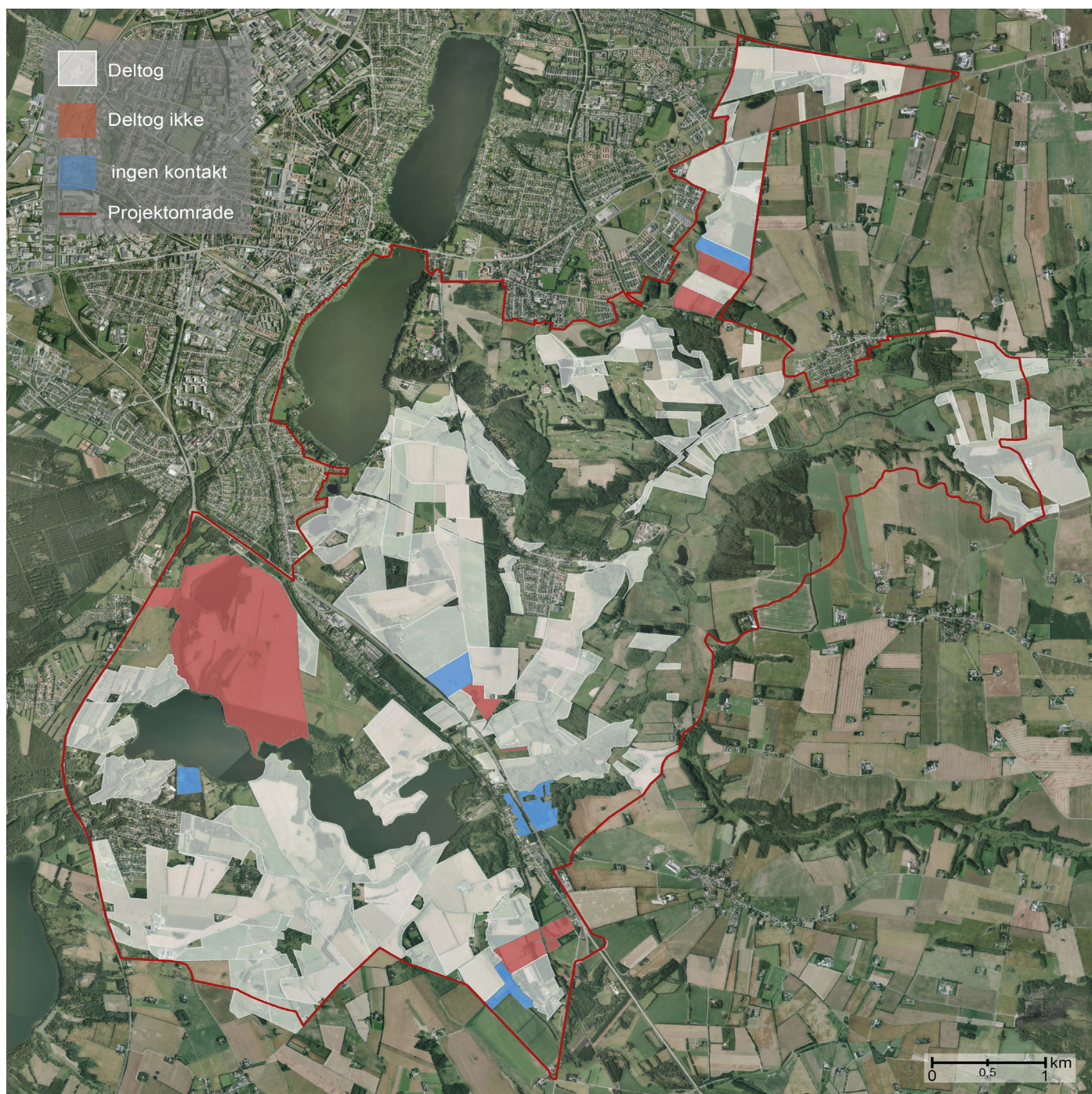
Der er interviewet 51 lodsejere, som tilsammen ejer 58 ejendomme. Spørgsmål, der relaterer sig til arealanvendelsen, opgøres på ejendomsniveau, mens holdningsspørgsmål opgøres på ejerniveau. Projektområdet er defineret af Viborg Kommune gennem den indledende afgrænsning af naturparken. Interviewene afdækker blandt andet lodsejernes drift af ejendommene, herunder arealanven-

delse og dyrehold, lodsejernes friluftsliv og oplevelser med friluftsliv på deres ejendom og lodsejernes oplevelse af området. Det indbefatter, hvilke områder de sætter særligt pris på, og hvor de oplever, der er sket forbedringer eller forværringer af landsværdierne de seneste år.

Ejerne af samtlige landbrugspligtige ejendomme større end 5 hektar, hvor lodsejeren er bosiddende i området, er kontaktet og inviteret til at deltage i undersøgelsen. Det er dog ikke alle, som har ønsket at medvirke, og enkelte lykkedes det ikke at komme i kontakt med. Figur 1 viser, hvilke ejendomme der indgår i undersøgelsen. De 51 interviewede lodsejere ejer 86 % af ejendommene, der opfylder ovennævnte kriterier. Undersøgelsens arealmæssige andel af det samlede naturparkareal er på 38 %, hvilket svarer til knapt 1.500 ha. Den relativt beskedne andel skyldes, at kun private lodsejere indgår, og dermed hverken kommunale eller statslige arealer, og at arealer tilhørende enkelte større lodsejere bosat udenfor området ikke er indbefattet i undersøgelsen.

Selve undersøgelsen er udført som køkkenbordsinterview af ca. en times varighed med et struktureret interviewschema og kortbilag, hvor det har været muligt for interviewerens at indtegne rumlige data sammen med lodsejeren. Da interviewene er foregået ansigt til ansigt, har det været let at afklare eventuelle tvivlsspørgsmål undervejs.

Mange tak til alle de deltagende lodsejere, der inviterede os indenfor og delte ud af deres viden og oplevelser.

Figur 1. De lyse markeringer viser, hvilke ejendomme der indgår i undersøgelsen.

Området

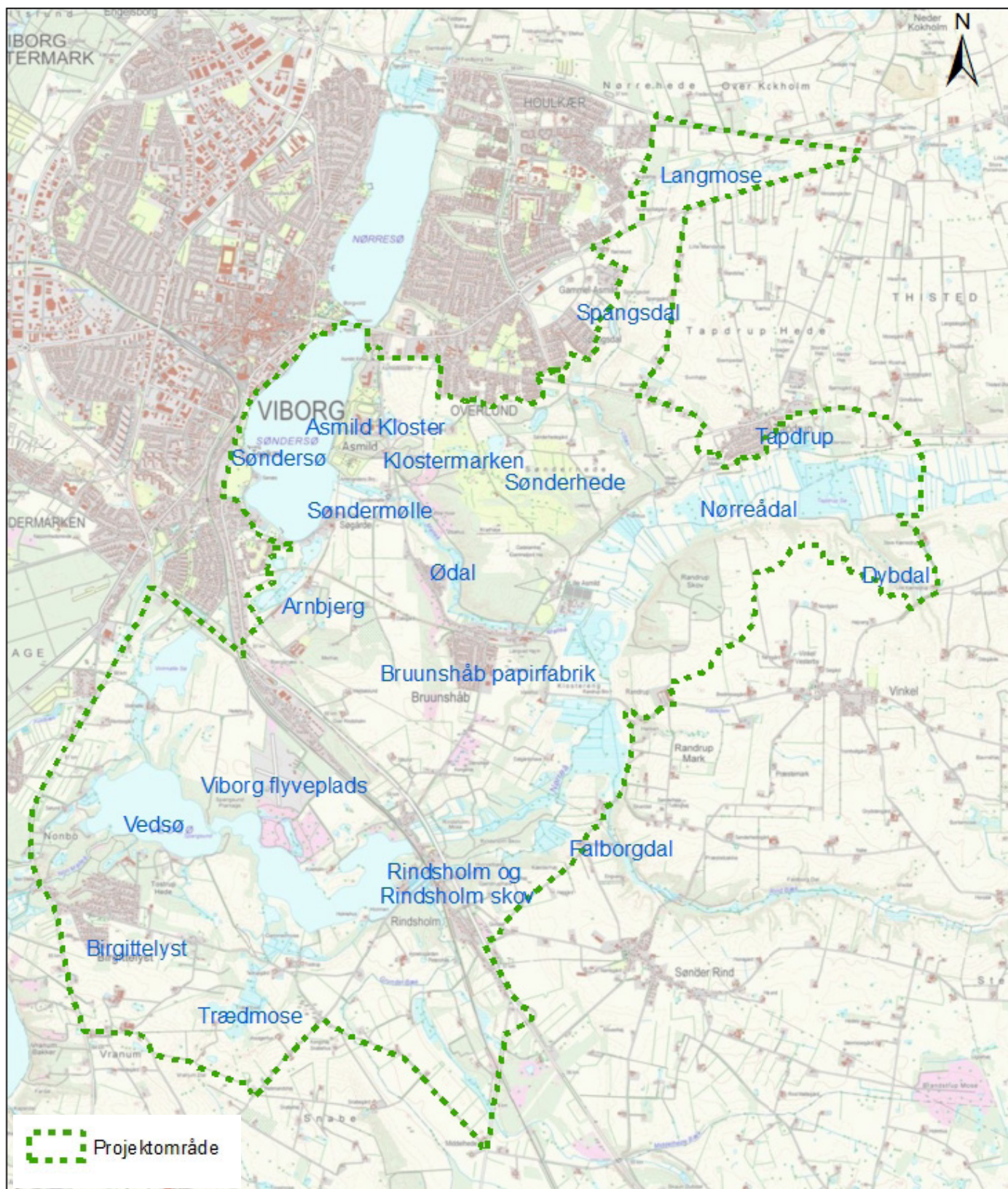
Undersøgelsesområdet er defineret af Viborg Kommunes indledende afgrænsning af naturparken, som ses af figur 1, og indeholder arealet inden for den røde linje. Naturparkens endelige afgrænsning bliver dog tilrettet som følge af inddragelsesprocessen og er endnu ikke fastlagt. Området dækker ca. 3.700 ha

Som det ses af figur 1 og 2 er området beliggende meget bynært sydøst for Viborg, hvor det afgrænses af byens østlige rand. Mod sydøst følger afgrænsningen Nørreådal, og mod nord og syd følger afgrænsningen

infrastrukturen. Størstedelen af området er privatejet. Se figur 8.

Figur 2 viser områdefafgrænsningen samt stedsangivelser på områder og lokaliteter, som lodsejerne henviser til.

Landskabet er præget af istidens formning af de to store smeltevandsdale i området, herunder Nørreådal, hvortil der også er flere tilstødende erosionsdale. De geologiske processer har skabt et kuperet og varieret landskab. Se terrænkort, figur 4.

Figur 2. Områdets afgrænsning samt stedsangivelser.

Natur og fredninger

Området indeholder en meget varieret natur herunder en række naturtyper, der er beskyttede ifølge naturbeskyttelsesloven såsom sø, mose, hede, eng og overdrev. Det er særligt de våde naturtyper, som dominerer området. Se figur 3.

Nørreådal er et EU habitatområde og

dermed beskyttet som sådan. Størstedelen af skovene i området er fredsskovspligtige arealer i henhold til Skovloven, hvilket betyder at områderne skal bevares som skov af højstammede træarter.

Derudover er der syv fredninger i området - se også figur 3:

Søndermølle 1959 (a) En 75 ha fredning, der har til formål at forhindre bebyggelse m.m. i en værdifuld ådal.

Bruunshåb Lynghede 1952 (b) En fredning på 25 ha, der har til formål at sikre en lyng-hede med spredt bevoksning.

Vinkel Vældmose 1974 (c) Området dækker 11 ha og har til formål at sikre sjældne plan-tesamfund omkring en række kildevæld, som udspringer fra skræntfoden af Nørreådal, samt de blandede løvskove på skrænterne.

Stenshøje 1951 (d) Det 13 ha store område har til formål at sikre 20 gravhøje, der ligger i en tæt gruppe med yderligere fire lige uden for området.

Rindsholm Skov 1928 (e) En løvskov på 23 ha med formålet at bevare offentlig adgang og sikre, at efterplantning kun sker med bøge- og egetræer. Der er dog senere givet tilladelse til at holde 35 % af skoven som nåletræsbeplantninger.

Vedsø 1953 (f) En fredning på 3 ha, der har til formål at beskytte udsigten mod Vedsø. Området må ikke udstykkes, beplantes eller bebygges. Yderligere er der forbud imod ter-rænændringer og skæmmende indretning.

Kirkeager Høje 1940 (g) Et areal på 4 ha omkredser en gruppe af 15 gravhøje. Der er forbud imod bygninger, reklameskilte, skure og beplantning.

Fredningerne
viser varia-
tionen
i

karakteren af den beskyttede natur – hede, mose, skov – og også tilstedeværelsen af for-tidsminder, som en del af landskabet.

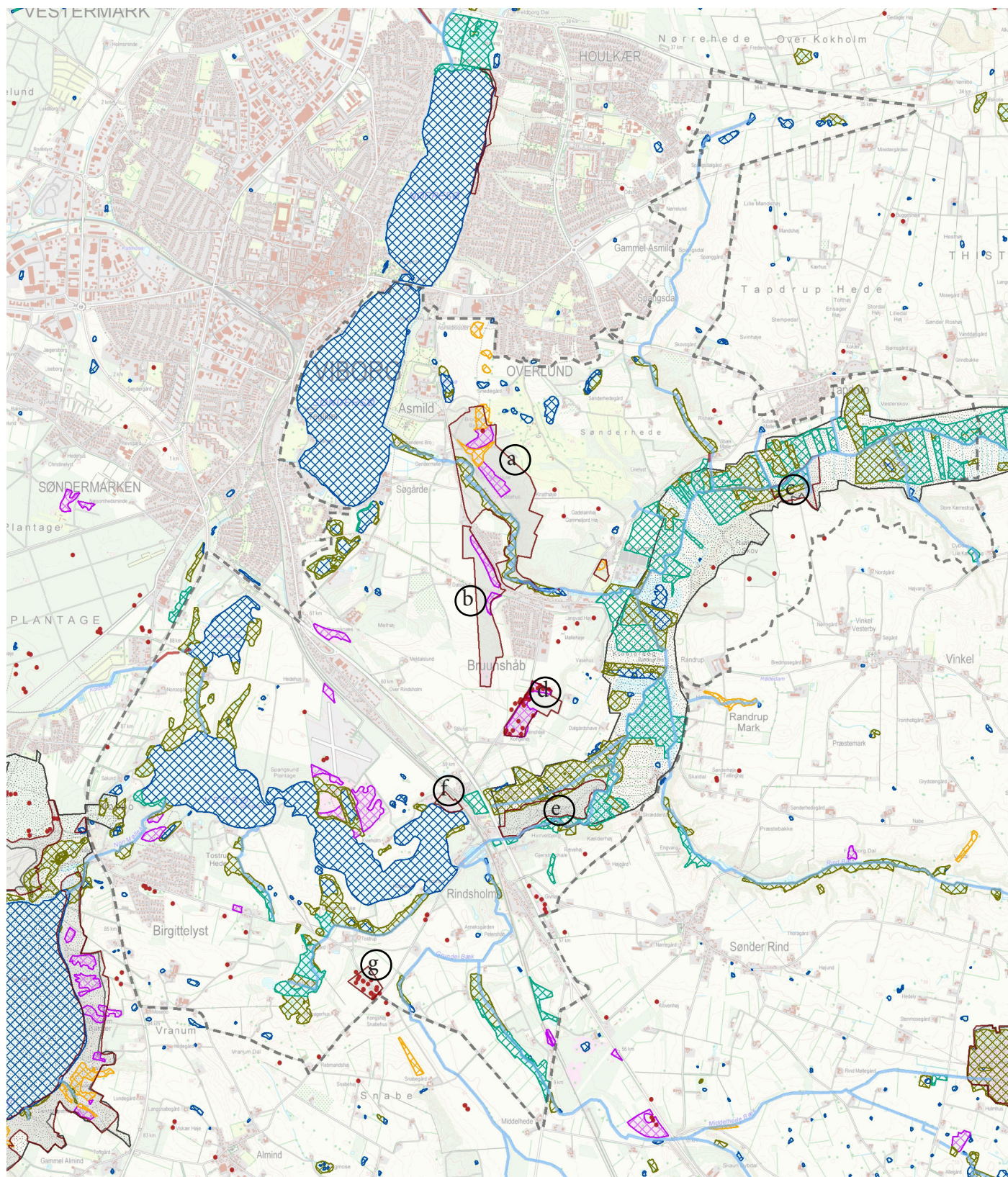
Variationen i naturtyper er en konsekvens af meget varierede jordbundsforhold. Langs søerne og åløbene i smeltevandssdalene finder vi humusholdige ferskvandsaflejringer, i den nordvestlige del smeltevandssand, i den centrale del ekstramarginale aflejringer, hvor der stikker en ”ø” af moræne op mv. Ekstra-marginale aflejringer har ikke været påvirket direkte af iskapperne, men af floder og vind. De består typisk af mange lag af sand og grus. Se figur 5.

Byvækst

Viborg er en by i vækst. Udbygningen af byen er sket mod øst. Siden 1970'erne er Hou-lkær, området mellem Nørresø og Spangsdal, blevet udbygget, og området er den nordlige del af naturparkens vestlige grænse. Men også inde i naturparkens afgrænsning er der udlagt arealer til byudvikling i området omkring Arnbjerg. Også et område nord for Vedsø er udlagt som perspektivområde for byudvikling. Se Figur 6 og 7.

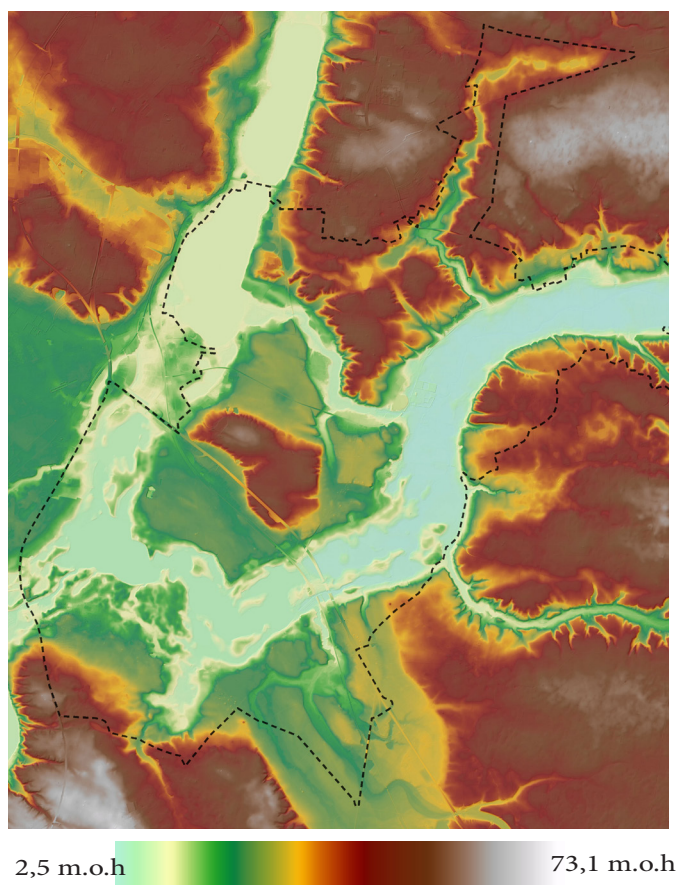
Viborg Naturparkset fra luften, juni 2015. Foto: Jørgen Primdahl

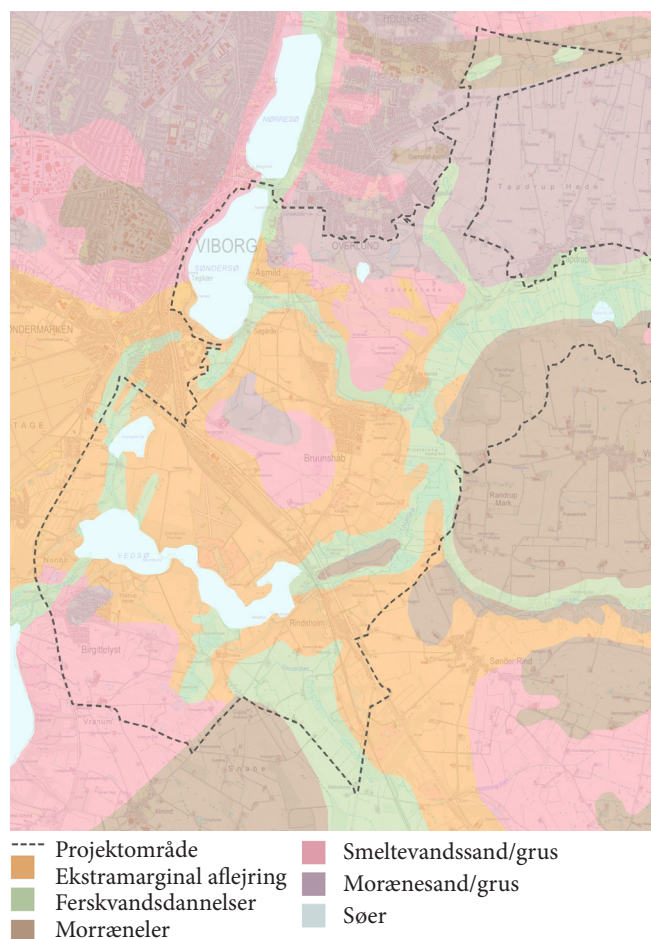

--- Område	a: Søndermølle
Eng	b: Bruunshåb Lynghede
Hede	c: Vinkel Vældmose
Mose	d: Stenshøje
Overdrev	e: Rindsholm Skov
Søer	f: Vedsø
Fredninger	g: Kirkeager Høje

Figur 3. Naturtyper og fredninger i undersøgelsesområdet.

Figur 4. Terrænformer i undersøgelsesområdet.

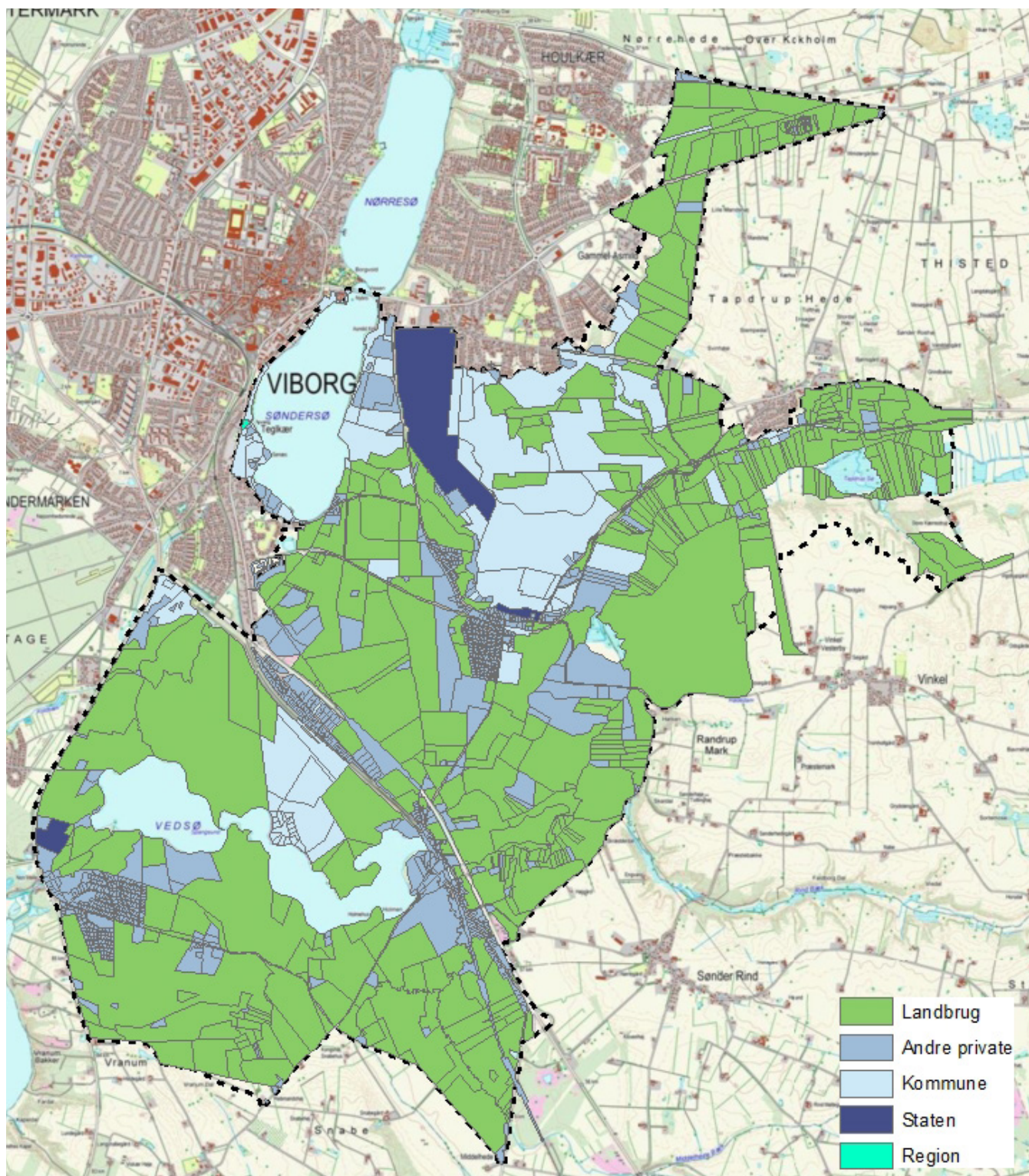
Figur 5. Jordbundstyper i undersøgelsesområdet.

Figur 6. Byudvikling i undersøgelsesområdet.

Figur 7. Byudvikling i det sydlige Viborg. Øverst i billedet ses den centrale del af naturparken på begge sider af Århusvejen
Foto: Jørgen Primdahl.

Figur 8. Ejerforhold i området. Som det ses, er størstedelen af arealet landbrugsjorde.

Ejerforhold

Projektområdet består overvejende af landbrugsområder og flere større private arealer uden landbrugspligt ("Andre private" i figur 8). I nærheden af Viborg, omkring Sønderø og Sønderhede ligger flere arealer ejet af kommunen samt et enkelt statsejet areal. Lettere spredt ligger også en del matrikler, der er ejet af firmaer (som er markeret som en del af "Andre private" i figur 8).

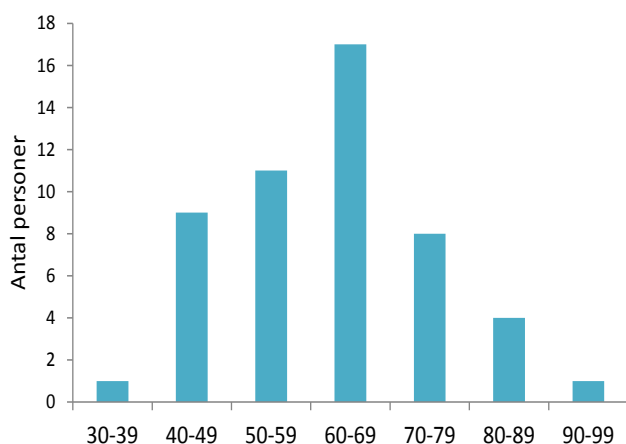
Lodsejerne i undersøgelsen

Lodsejerne er centrale forvaltere af de danske landskaber. Det er lodsejeren, der træffer alle centrale beslutninger om ændringer i arealanvendelsen, og det er som regel også lodsejerne der forvalter naturarealerne. Derfor er det væsentligt at vide noget om lodsejerne.

Demografiske forhold

Der er interviewet ejere af 58 ejendomme i området, og den arealmæssige fordeling og geografiske udstrækning af ejendommene fremgår af figur 1.

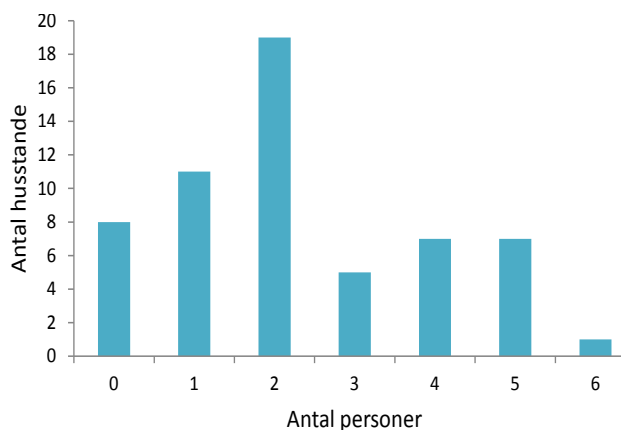
Gennemsnitsalderen på de 51 interviewede lodsejere er 62 år, hvor den yngste er 36 år og den ældste er 93 år. Aldersfordelingen

Figur 9. Aldersfordeling, antal personer

fremgår af figur 7. Der er altså ganske mange pensionister blandt lodsejerne, hvilket kan have betydning for fremtidsplanerne med ejendommen, da pensionister forventeligt ikke vil foretage de store investeringer i drift længere.

De fleste har haft ejendommen gennem en længere årrække, – gennemsnitligt har man

Figur 10. Antal personer per husstand

ejet gården i 24 år. Den, der har ejet gården i kortest tid, har haft den i fem år, og den der har ejet gården længst tid, har haft den i 69 år. Man kan derfor formode at lodsejerne kender området godt og har en stærk tilknytning til ejendommen.

Husstandene består gennemsnitligt af 2,3 personer, som fordeler sig som det fremgår af figur 8. 36 husstande består udelukkende af voksne personer, og i 14 husstande er der børn under 18. Børnefamilier kan formodes at dyrke andre former for friluftsliv end eksempelvis pensionister.

Tilknytning til området og til landbruget

Mange af lodsejerne må formodes at have en stærk tilknytning til området, idet kun ni personer, svarende til 15,5 % er født udenfor kommunen. 15 personer, svarende til 26 %, er født på gården og har derfor en stærk tilknytning til ejendommen.

Langt de fleste (80 %) er opvokset på landet og heraf de fleste på et landbrug.

Ejendomme og drift

Driftstyper

En af de væsentligste relationer mellem ejer, ejendom og landskab handler om, hvorvidt ejeren har anden indtægt ved siden af. Fuldtidslandmanden forvalter ejendommen med henblik på at brødføde sig selv og sin husstand, altså med produktion som det primære formål.

Deltids- og fritidslandmændene er ikke så afhængige af ejendommens produktivitet, og har derfor ikke samme behov som fuldtidslandmanden for at investere i ejendommens produktionsapparat. Ofte vil deltids- og fritidslandmænd interessere sig mere for ejendommens rekreative værdier, fx vildtforvaltning og naturpleje.

større end de øvrige med en gennemsnitsstørrelse på 50 ha. Det skal dog siges, at der findes flere fuldtidsejendomme i området, som ikke er med i undersøgelsen, da ejeren er bosat uden for området.

23 af ejendommene er ejet af pensionister, som ejer 45 % af jorden. Pensionisternes ejendomme er større end fritidsejendommene med en gennemsnitsstørrelse på 29 ha. En stor del af denne jord bliver dog bortforpagtet til fuldtidslandmændene. Se tabel 1.

Ser man på bort- og tilforpagtning samlet, er det en ganske stor del af arealet – 448 ha ud af 1.466 ha – der forvaltes af en anden end ejeren selv.

Tabel 1. Driftstyper opgjort på ejendomsniveau: antal, areal samt til- og bortforpagtninger

Driftstyper	Antal	%	Areal/ha	%	Bortforpagtet jord/ha	Tilforpagtet jord/ha
Fuldtidslandbrug	7	12	351	24	0	448
Deltidslandbrug	0	0	0	0	0	0
Fritidslandbrug	28	48	455	31	170	49
Pensionistbrug	23	40	660	45	278	18
I alt	58	100	1.466	100	448	515

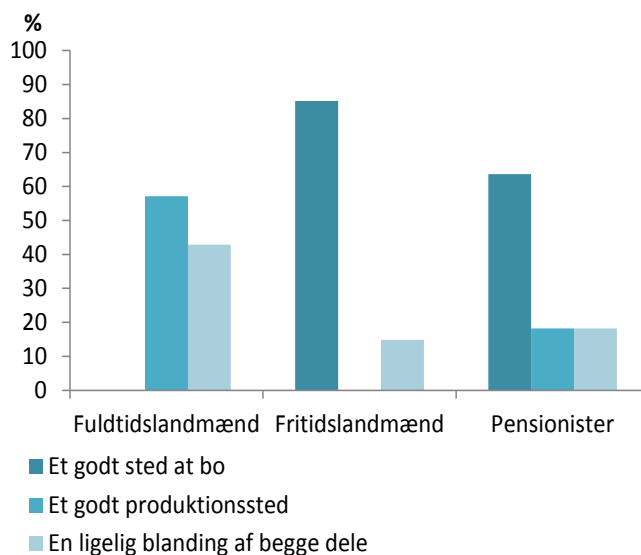
Note. Fuldtidslandbrug er defineret ved, at ejeren er under 67 år, og ikke har andre indtægtskilder end landbruket. Deltidslandbruget er ejet af en person under 67 år, hvor landbrugsindtægten udgør mere end 50 % af den samlede indkomst. Fritidslandbruget er ejet af en person som er under 67 år, hvor landbrugsindtægten er mindre end 50 % af indtægten. Pensionister er 67 år eller ældre eller har angivet at modtage pension.

Ligeledes er pensionister heller ikke i samme grad motiveret af de økonomiske driftsvilkår som fuldtidslandmanden, da han eller hun ofte har bortforpagtet store dele af ejendommen.

De fleste af landbrugene i Viborg Naturpark er fritidslandbrug. Det gælder for 28 af de 58 ejendomme. Her kommer en stor del af ejerens indtægt andetsteds fra. Arealmæssigt dækker fritidslandbrugene 31% af landbrugsarealet i undersøgelsen, men ejerne bortforpagter en del af arealet til især fuldtidslandmændene. Generelt set er ejendommene ret små. Gennemsnitsstørrelsen er på kun 16 ha.

Kun syv ejendomme er fuldtidslandbrug og disse er ejet af fire ejere. De syv ejendomme omfatter dog 24 % af jorden og er væsentigt

Når lodsejerne fortæller, hvad hovedmotivet for at eje ejendommen er, svarer langt de fleste af fritidslandbmændene og pensionister-

Figur 11. Lodsejernes motivation for at eje ejendommen i procent.

ne, at ejendommen er et godt sted at bo. 36 % af pensionisterne angiver dog, at ejendommens produktionsværdi har en betydning for, hvorfor de valgte at bosætte sig på ejendommen. Derimod angiver ingen af fuldtidslandbrugerne ejendommens betydning som bosted som den primære årsag. Her er produktionskapaciteten naturligvis en væsentlig årsag til, at de ejer gården. Se figur 11.

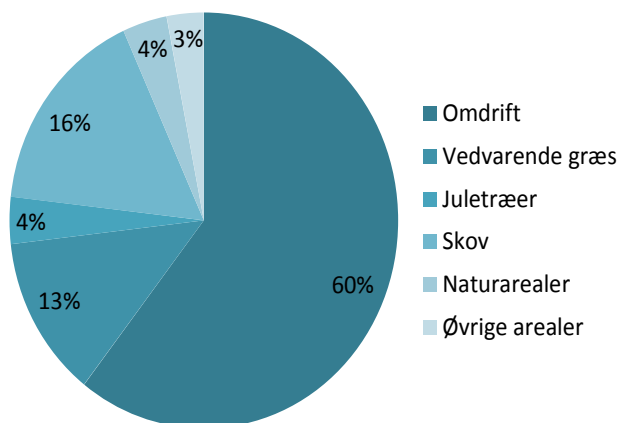
Samlet set er det 66 %, som først og fremmest ejer ejendommen på grund af de bomæssige kvaliteter, hvilket dermed er noget, der sættes højt, og som man gerne vil bevare i området som helhed.

Tabel 2. Arealanvendelse sat i relation til driftstype i %

Drift	Omdrift	Vedv. græs	Juletræer	Skov	Naturarealer	Øvrige	I alt
Fuldtidslandbrug	85,1	7,0	0,0	4,5	0,8	2,5	100
Fritidslandbrug	45,5	20,0	5,2	22,3	4,1	3,0	100
Pensionistbrug	57,2	10,8	4,5	19,0	5,0	3,4	100
Samlet	60	13	4	16	4	3	100

Arealanvendelse

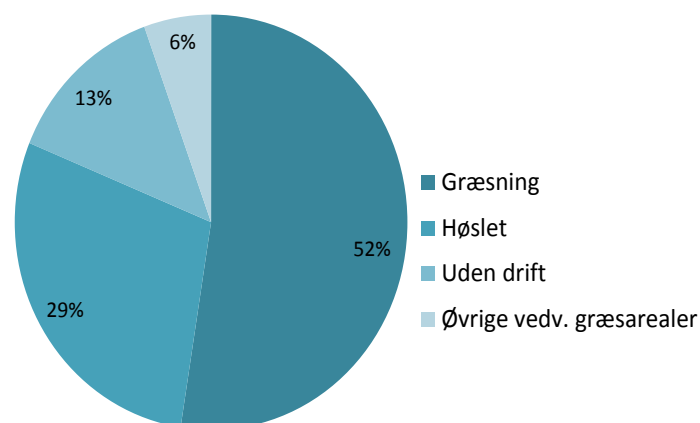
På trods af at så mange af ejendommene er fritidslandbrug, er 60 % af jorden i omdrift, hvilket forpagtningsaftalerne er en del af forklaringen på. Den næsthyppest arealanvendelse er skov med 16 %, hvilket er væsentligt mere end i landet som helhed, hvor der er ca. 12 % skovdække. Dernæst kommer vedvarende græsarealer med 13 %. Naturarealer og juletræer kommer ind på fjerdepladsen med hver 4 %. Se figur 12. Hvis de offentligt ejede arealer og rene skovejendomme indgik i undersøgelsen, ville natur- og skovandelen være større.

Figur 12. Arealanvendelse

Som det ses af tabel 2, er der store forskelle på andelen i omdrift, afhængigt af om man er fuldtidslandmand, fritidslandmand eller pensionist. Fuldtidslandmanden har en langt større andel i omdrift end de øvrige typer. Til gengæld har han eller hun en langt mindre andel skov, natur-, juletræs- og vedvarende græsarealer end de øvrige typer. Det understøtter, at fritidslandmænd og pensionister i mindre grad er fokuserede på driftsøkonomi og i højere grad interesserer sig for de rekreative og øvrige bomæssige værdier.

Vedvarende græsarealer og plejen heraf er væsentligt for naturindholdet på landbrugs-

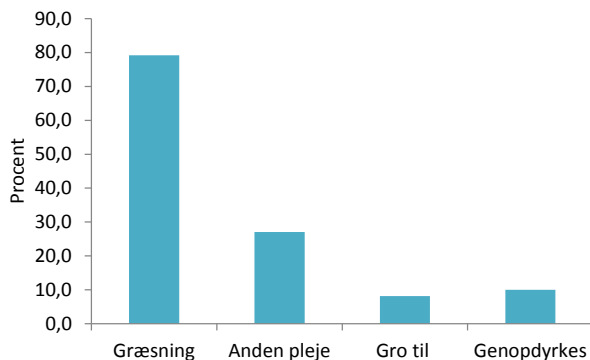
Figur 13. Vedvarende græsarealer

arealer. Græssede arealer har typisk en større artsvariation end slåede eller uplejede arealer.

Som det ses af figur 13, græsses godt halvdelen af de vedvarende græsarealer. Både græsning og slåning medvirker til at bevare udsigter og en åben karakter i landskabet. Det er derfor positivt, at de fleste vedvarende græsarealer plejes.

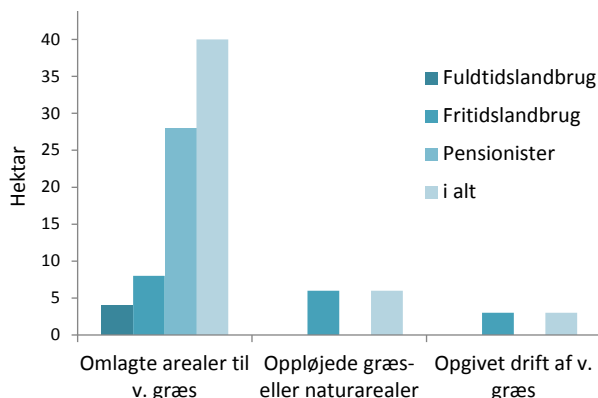
Vi har også spurgt lodsejerne, hvordan de mener, vedvarende græsarealer bør plejes og har givet dem fire muligheder: afgræsning, anden pleje, tilgroning eller genopdyrkning. Man har måttet svare ja til flere af mulighederne. Som det ses af figur 14, så mener langt

de fleste, at græsning er den rette plejeform. Der er kun få, som mener, at arealerne bør gro til eller genopdyrkes. Der var dog også

Figur 14. Lodsejernes holdning til hvordan vedvarende græsarealer skal plejes

flere som kommenterede, at det er vanskeligt at få arealerne græsset, fordi der er så få dyr i området. 16 lodsejere svarede dog, at de ville være interesserede i, at der blev etableret fællesgræsning på større arealer. Der var 11 lodsejere, som var interesserede i at udleje deres græsningsarealer, men kun fem som ville være interesserede i at leje arealer til græsning.

Figur 15. Forandringer i vedvarende græsarealer

Alt i alt vurderes der at være gode forudsætninger for at pleje de lysåbne arealer i naturparken.

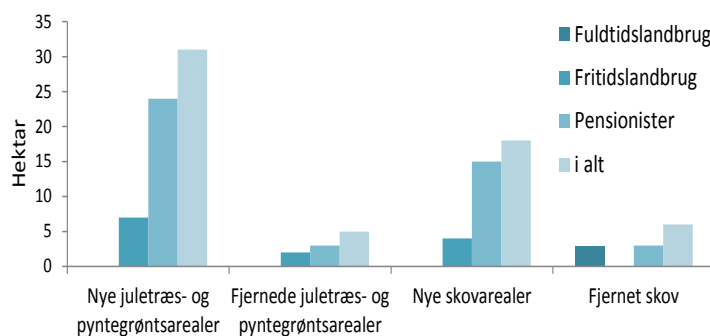
Husdyrhold

Ser man på husdyrholdet, er det ret begrænset, hvilket afspejler, at så få ejendomme er produktionsorienterede. Den væsentligste husdyrproduktion i området er svineavl, hvor hovedparten er koncentreret på én ejendom. Dernæst kommer opdræt af kalve. Der er kun ganske få malkekøer og også begrænset med kødkvæg. Overordnet set, så er der få dyr, der kan græsse de vedvarende

græsarealer. Der er dog også et mere fritidsorienteret dyrehold såsom heste, æsler og kaniner. Se tabel 3. 60 % af ejendommene har intet dyrehold.

Forandringer på ejendommene de seneste ti år

Ifølge lodsejernes beretninger om landskabsændringer på ejendommene de seneste 10 år, så er der ikke sket de voldsomme forandringer. Der er sket små justeringer i retning af et mere ekstensivt landbrug, da flere arealer er omlagt fra omdrift til vedvarende græsarealer end omvendt. Det er særligt

Figur 16. Forandringer i skov- og juletræsarealer

pensionisterne, som har omlagt omdriftsarealer til vedvarende drift. I flere tilfælde er dyrkningen opgivet, fordi jordene er blevet for våde til dyrkning. Også skov- og juletræsarealet er steget. Igen er det pensionisterne, der står for den største tilplantning med skov, når man sammenligner driftstyperne. Der er dog tale om små arealer, både hvad angår græs-, skov- og juletræsarealer.

Der er også sket landskabsændringer til gavn for vildt og dyreliv generelt. Det drejer sig om etablering af vildtbeplantninger og vandhuller og om plantning af hegn. I alt er der tilført 26 vildtbeplantninger, fire vandhuller og 2,5 km hegn i perioden 2004-2014.

Overordnet set er der tale om landskabsforandringer, som er til gavn for natur og dyreliv: Flere vedvarende græsarealer, hvoraf mange græsses, mere skov, flere vildtbeplantninger og vandhuller er med til at øge landskabsdiversiteten, andelen af udyrkede arealer og dermed skabe eller forbedre levesteder for dyr og planter.

Tabel 3. Dyrehold i området i relation til driftstype

Driftstype	Malke- køer	Kalve	Kød- kvæg	Søer	Små- grise	Fede- svin	Får	Heste	Fjer- kræ	An- dre dyr
Fuldtidslandbrug	21	231	19	500	3.000	2.300	0	0	0	0
Fritidslandbrug	0	30	8	0	0	102	23	49	45	11
Pensionistbrug	0	0	3	0	0	1.500	0	3	12	20
Samlet	21	261	30	500	3.000	3.902	23	52	57	31

Vilkår for landbrug

Mange lodsejere nævner, at vilkårene for landbrug generelt er forringet, og de henviser især til et øget bureaukrati i hele landbrugssektoren og strammere regler for driften. Men når det handler om landbrugets vilkår i selve naturparkområdet, fremhæver flere af fritidslandbrugerne, at der er gode forhold for netop hobby- og fritidslandbrug.

Heltidslandbrugerne og pensionisterne mener, at vilkårene er dårlige pga. dårlige jorde og små marker, hvilket gør det svært at drive et rentabelt landbrug. Særligt nævnes, at mange jorde er blevet vådere og dermed vanskeligere at dyrke.

Viborg Naturpark, juni 2015. Foto: Jørgen Primdahl

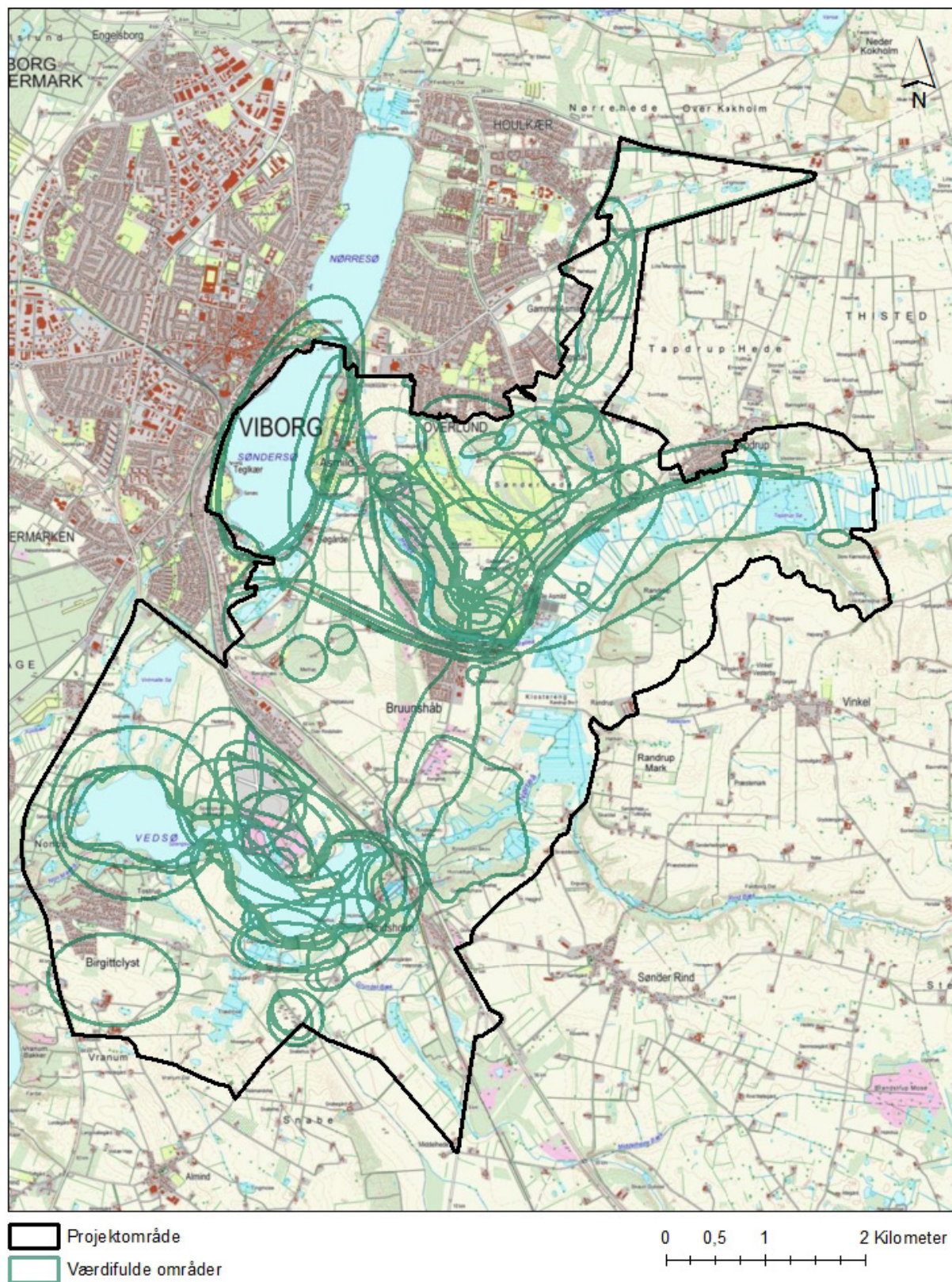
Landskabsværdier og -forandringer

Naturparkområdet er bynært med et varieret landskab, men hvilke områder er det, at lodsjejerne sætter særligt pris på og hvorfor? I det følgende vises en oversigt over de lokaliteter, som lodsejerne sætter særligt pris på, og hvor de synes, der er sket henholdsvis forbedringer

og forringelser af landskabsværdierne.

Områdets særlige værdier

Alle lodsejerne er blevet bedt om at indtegne de steder, de sætter særligt pris på grund af naturmæssige kvaliteter, udsigter, historie,

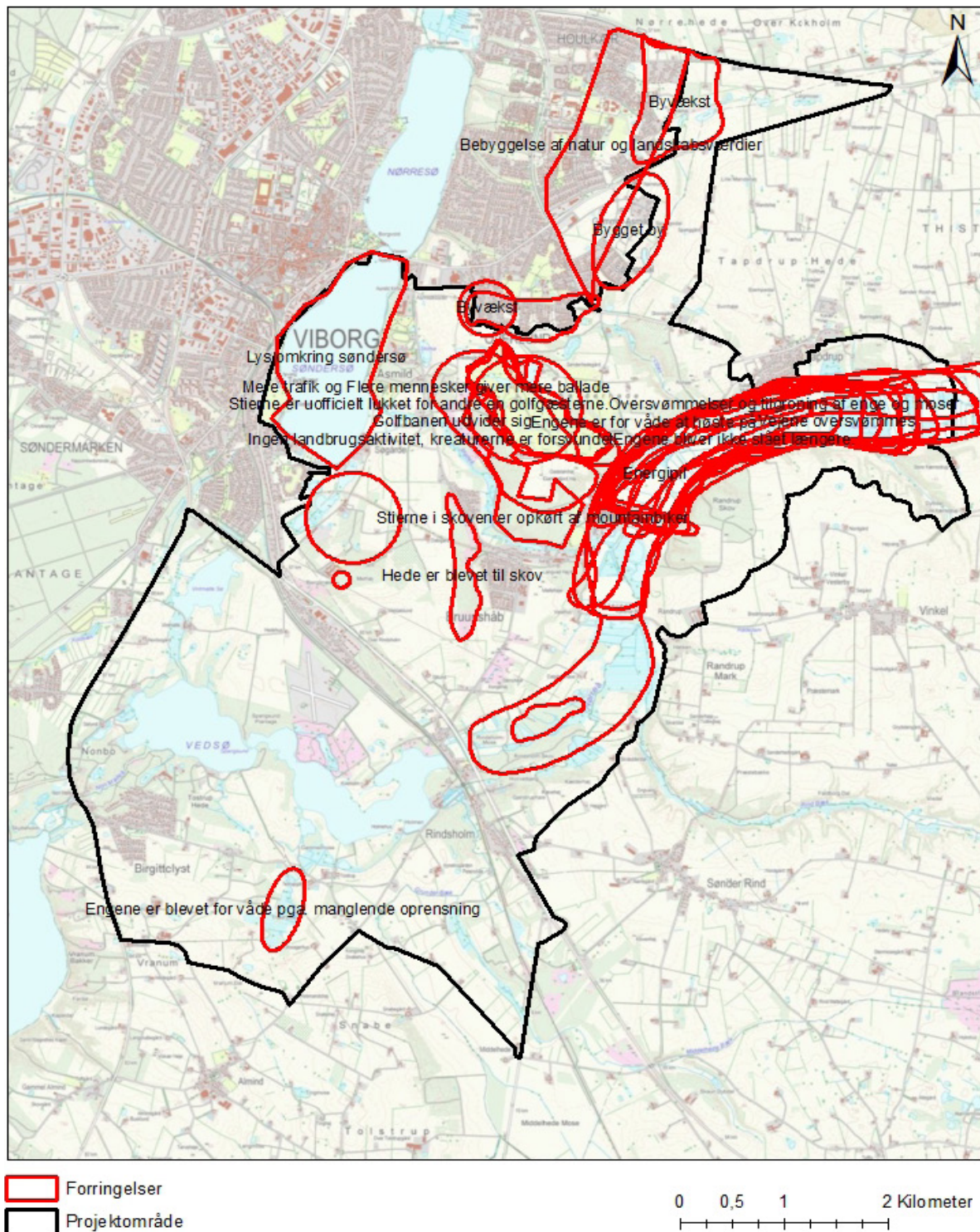
Figur 17. Lodsejernes særligt værdifulde steder. Det ses at især Vedsø-området og Ø-dalen anses som særligt værdifulde områder af mange af lodsejerne.

gåtursmuligheder m.m. Resultatet ses af figur 17. Som det ses, er der store dele af området, som anses som særligt værdifulde, men der er også enkelte områder, der skiller sig ud ved, at mange af lodsejerne sætter pris på dem. Det gælder Ø-dalen, Klostermarken og Vedsø-området i særdeleshed samt i mindre grad Spangsdalen. Det er særligt naturen, der fremhæves som den særlige værdi i områderne. Det indbefatter dyrelivet og flotte udsigter. En af lodsejerne siger f.eks. om Bruunshåb-skovene: ”Det er den ube-

rørte og uspolerede natur, der gør stedet til noget særligt”. Desuden er utilgængelighed en kvalitet, da det giver en mere uforstyrret oplevelse.

Landskabsforandringer

Lodsejerne blev også bedt om at tegne, hvor de oplevede forringelser af landskabsværdierne. Indtegningerne ses af figur 18. Et sted, der særligt fremhæves, er Nørreådal, som flere lodsejere peger på gror til og bliver vådere, hvilket både forringer mulighederne

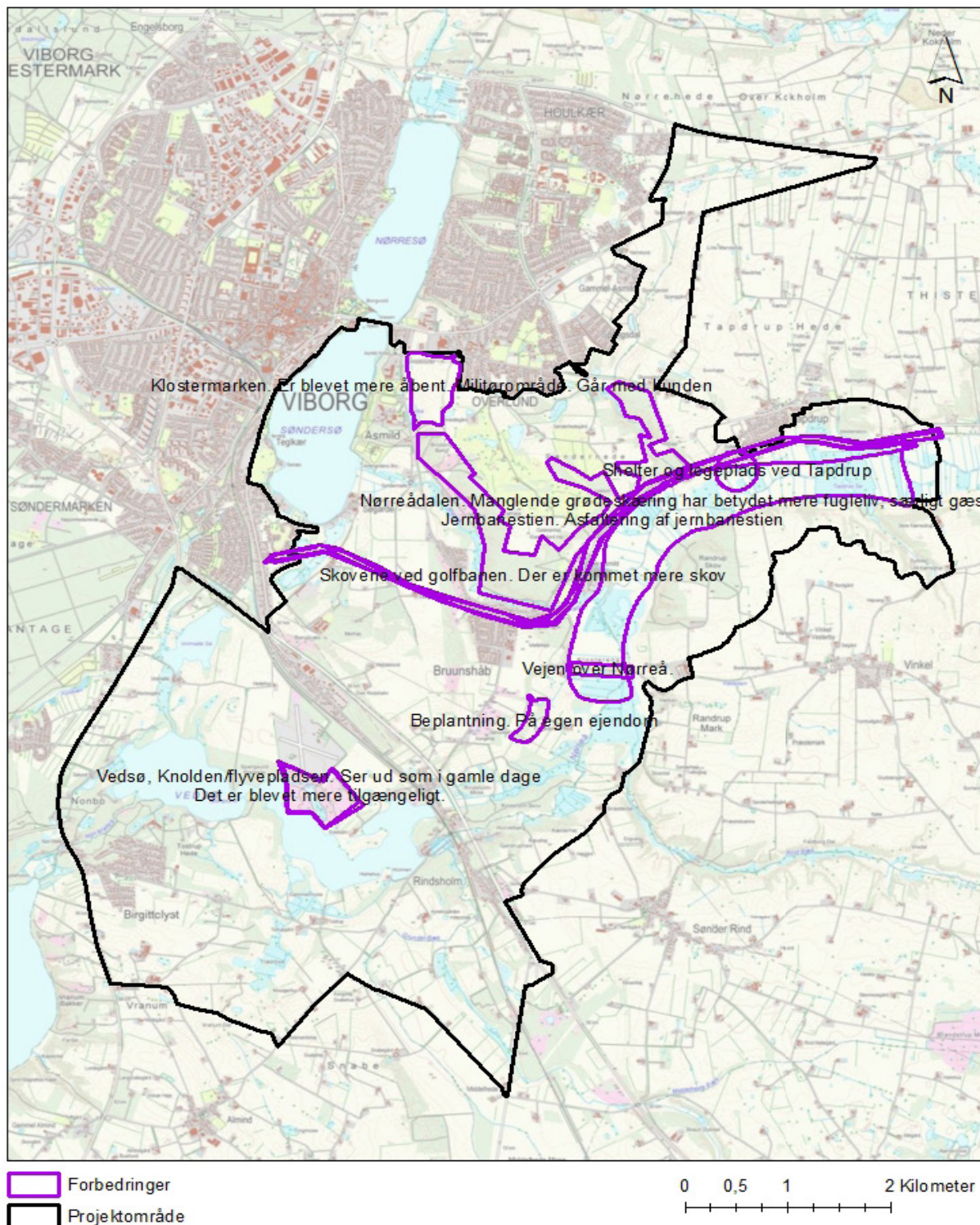

Figur 18. Lodsejernes optegninger af, hvor der er sket landskabsmæssige forringelser.

for drift og græsning på engene og udsigten. I den nordlige del af området er det byvæksten, der kritiseres for at have opslugt naturområder. Flere af lodsejerne i området og i de nye byudviklingsområder er bekymrede for yderligere byvækst.

Et tredje sted, som fremhæves af flere som en landskabsmæssig forringelse, er golfbanen, hvor der opleves mere trafik, hvilket går ud over roen. Enkelte andre anser dog golfbanen for at være et dejligt rekreativt område.

Hvad angår de landskabsmæssige forbedringer, ses lodsejernes indtegninger på figur 19. Her nævnes asfaltering af jernbanestien af mange lodsejere som en forbedring, og også de nye faciliteter ved Tapdrup i form af legeplads og shelter fremhæves. Her er det i højere grad faciliteter, der forbedrer mulighederne for friluftsliv i bred forstand, der anses som forbedringer end naturmæssige kvaliteter.

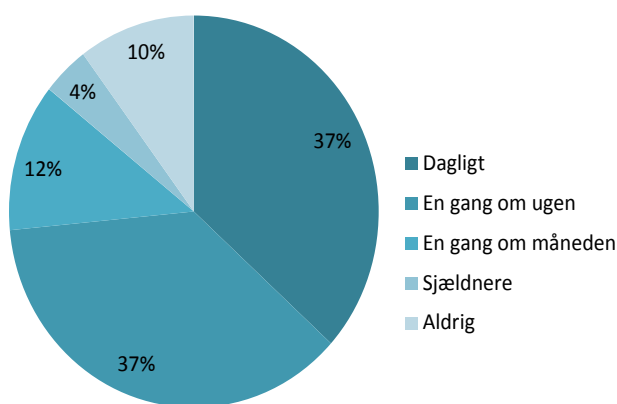
Figur 19. Lodsejernes optegninger af, hvor der er sket landskabsmæssige forbedringer.

Friluftsliv

Et væsentligt formål med naturparken er at skabe bedre betingelser for friluftsliv. Det kræver, at man ved noget om det eksisterende friluftsliv og de eventuelle problemer, som friluftslivet afstedkommer i området. Derfor har denne undersøgelse både set på lodsejernes eget friluftsliv og deres oplevelser med andres friluftsliv på deres ejendomme.

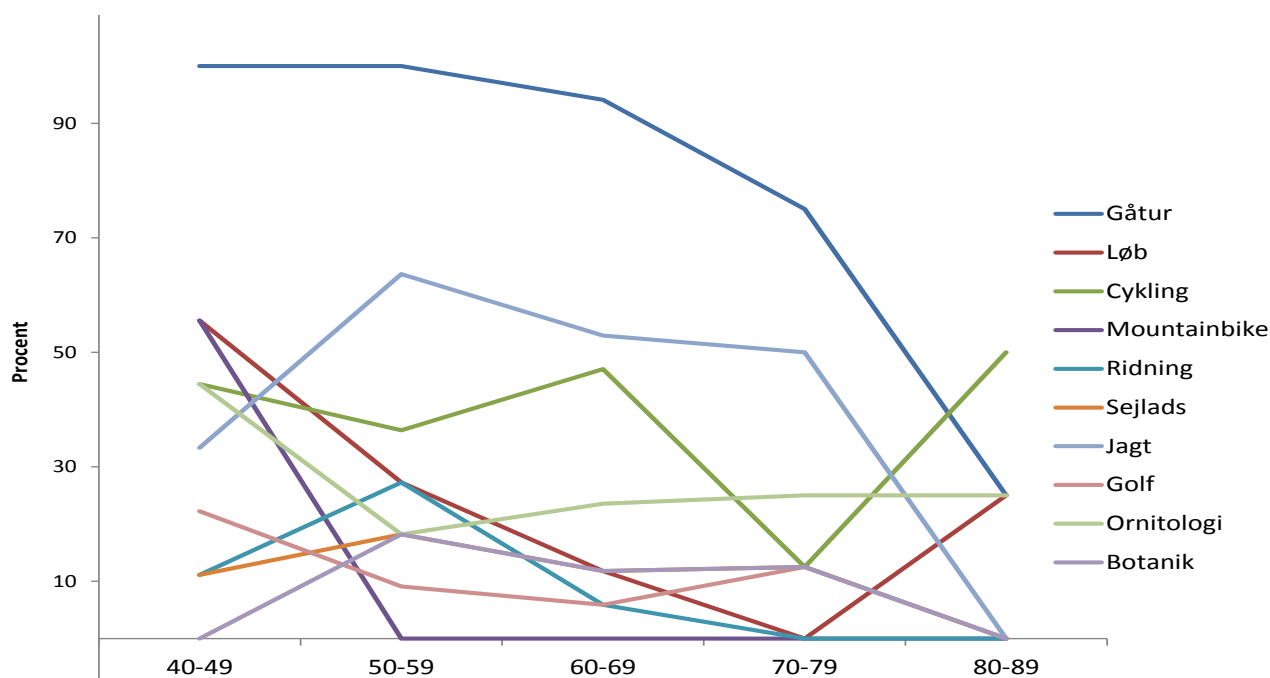
Lodsejernes eget friluftsliv

90 % af lodsejerne dyrker frilftsaktiviteter, og 74 % gør det dagligt eller ugentligt. Se figur 16. Der er ikke nogen sammenhæng mellem alder og hyppigheden af frilftsaktiv-

Figur 20. hyppighed af frilftsaktiviteter

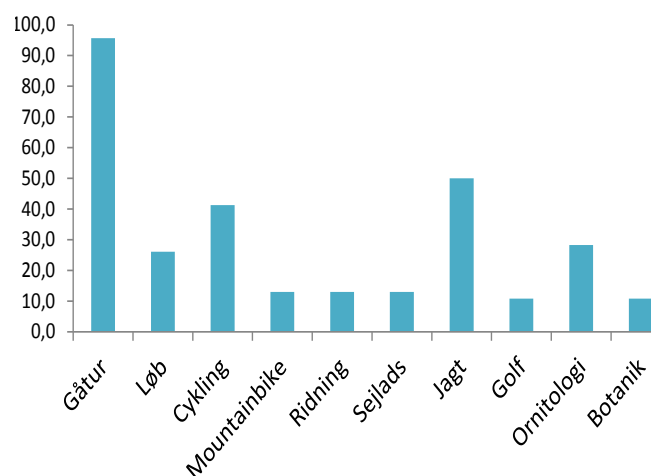
teter, da aktivitetsniveauet er ligeligt fordelt over aldersgrupper. Der er heller ikke nogen sammenhæng mellem husstandsstørrelse og hyppigheden af friluftsliv, – børnefamilier

Figur 22. Sammenhæng mellem aldersgrupper og frilftsaktiviteter. Aldersgruppen 30-39, og 90-99 er udeladt, da der kun er en person i hver af disse grupper.

kommer hverken oftere eller sjældnere ud i naturen end pensionister uden børn.

Men hvilke frilftsaktiviteter dyrkes så af lodsejerne? Som det ses af figur 21, er den

Figur 21. Procentdelen af de lodsejere, der dyrker friluftsliv, som udøver en given aktivitet

hyppigste aktivitet gåturen. Stort set alle, der er aktive i naturen blandt lodsejerne, går ture.

På andenpladsen kommer jagt, som udøves af halvdelen af de lodsejere, der dyrker friluftsliv. Det er en ganske høj andel. Der jages på 69 % af ejendommene og på 58 % af ejendommen ejeren selv eller familie og venner, der går på jagt. På 10,3 % af ejendommene udlejes jagten.

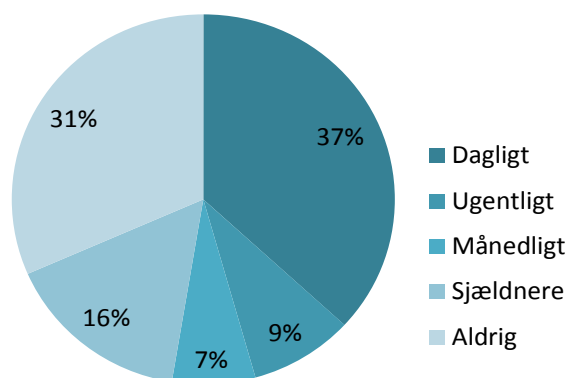
Jagt er altså en væsentlig interesse blandt lodsejerne, hvilket også understøttes af, at der er foretaget landskabsændringer med henblik på at understøtte dyrelivet.

Den tredje hyppigste form for friluftaktivitet er cykling, og dernæst kommer ornitologi. Ganske mange bevæger sig ud i naturen for at kigge på fugle.

Der er en klar sammenhæng mellem alder og visse friluftaktiviteter, som det ses af figur 22. Mountainbike dyrkes kun af lodsejerne i 40'erne. Procentdelen der går, rider eller løber falder med alderen, mens andre aktiviteter lader til at være uafhængige af alder.

Oplevelser med rekreativ færdsel på ejendommen

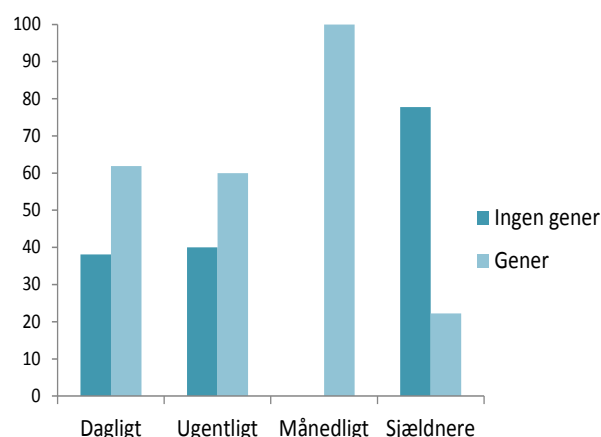
69 % af lodsejerne oplever, at friluftsfolk færdes på deres ejendom. 37 % oplever denne færdsel dagligt, 9 % ugentligt, 7 % månedligt og resten sjældnere eller aldrig. Der er altså en stor del af ejendommene, som bruges rekreativt. 54 % af dem, der oplever rekreativ færdsel, oplever gener pga. denne færdsel. Dem, der kun meget sjældent oplever rekreativ færdsel på deres ejendom (ni ejendomme), er mindst generede af færdslen. De fire ejendomme, hvor der opleves færdsel månedligt er alle generede af den, og 60 % af dem, der oplever daglig og ugentlig færdsel, føler sig generede. Lodsejerne generes af løse hunde,

Figur 23. Andelen af lodsejere, der oplever rekreativ færdsel på deres ejendomme henholdsvis dagligt, ugentligt, månedligt eller sjældnere

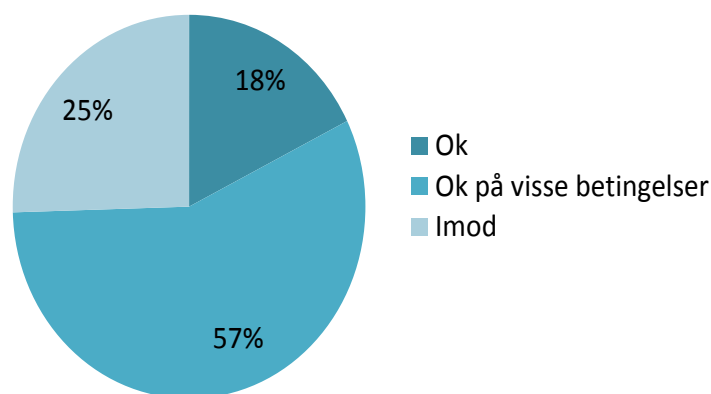
henkastet affald og forstyrrelser af privatlivet. Særligt løse hunde nævnes som generende, da de forstyrrer vildtet og husdyrene. Desuden generes lodsejerne af folk, der kører for stærkt, skader veje og stier m.m.

Lodsejerne blev desuden spurgt om deres generelle holdning til rekreativ færdsel. En

Figur 24. Sammenhæng mellem hyppigheden af rekreativ færdsel og oplevelsen af gener. Figuren angiver den %-vise fordeling mellem de, der oplever gener, og de der ikke gør, for hver hyppighedskategori.

fjerdedel af lodsejerne er imod, at der færdes friluftsfolk langs hegn, skovbryn mv. 18 % synes, det er helt i orden, mens 57% synes, det

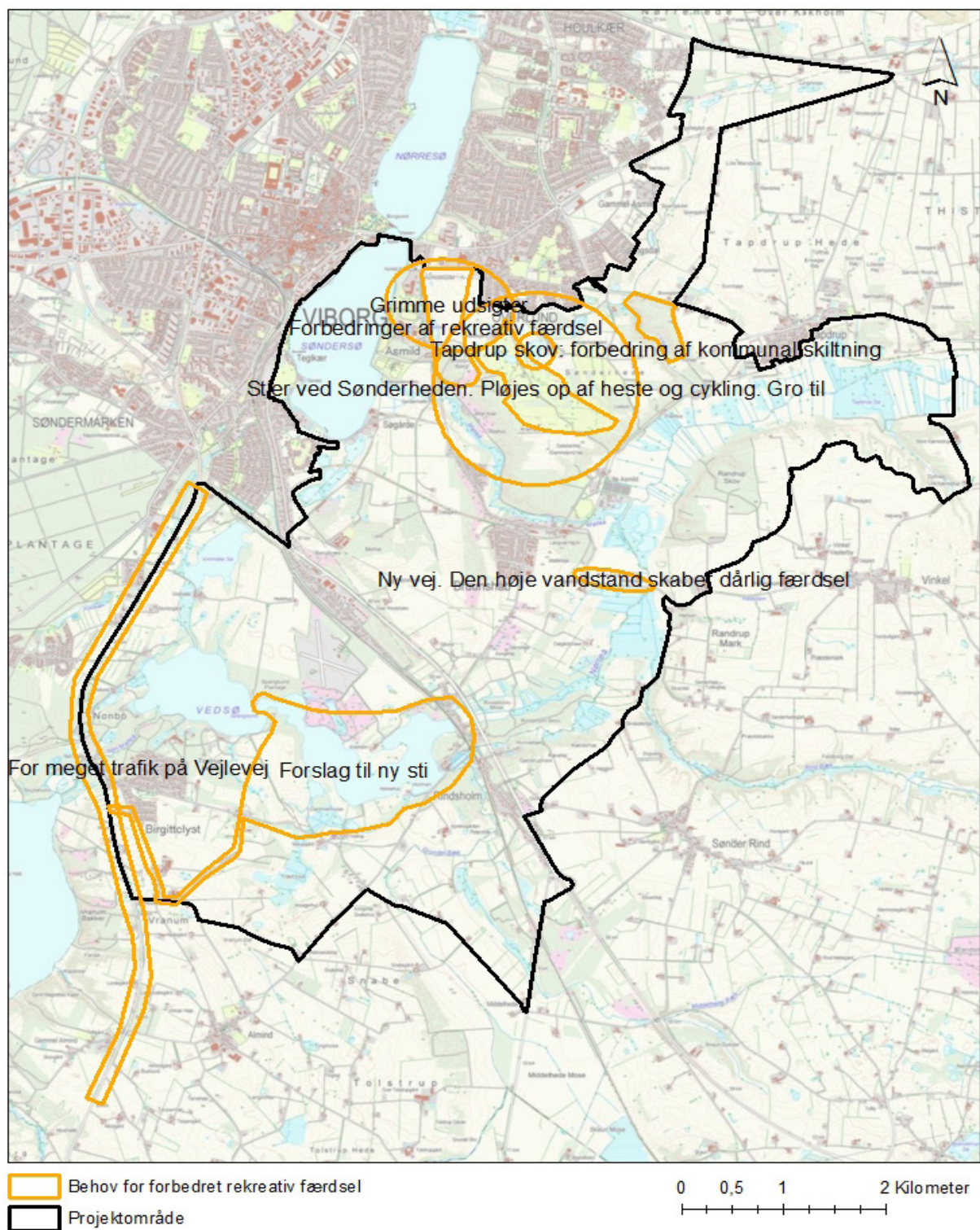

Figur 25. Lodsejernes holdninger til rekreativ færdsel

er i orden, hvis ellers de færdende opfører sig pænt, dvs. har deres hunde i snor, undlader at smide affald, spørger om lov, inden de går på privat ejendom, og i det hele taget respekterer, at de bevæger sig på andres ejendom.

Af de 48 lodsejere, der har forholdt sig til, om der er behov for forbedringer af mulighederne for rekreativ færdsel, siger 77 % nej, mens 21 % siger ja, og 2 % ikke ved, hvad de skal mene om spørgsmålet. De fleste lodsejere mener altså, at der er tilstrækkeligt med muligheder for færdsel. Nogle mener dog, at skiltningen kunne forbedres.

Dem, der mener at forholdene bør forbedres, uddyber, at det er specifikke områder, hvor

Figur 26. Lodsejernes optegninger af, hvor der er behov for forbedringer af mulighederne for rekreativ færdsel.

der kunne være bedre adgang, stier eller skiltning. Se figur 26.

Samarbejde om fælles forvaltningsplan

Viborg Naturpark er baseret på, at skulle skabes ved samskabelse mellem kommunen, lodsejerne og øvrige interessenter. I den forbindelse har vi spurgt lodsejerne, om de ville være interesserede i at deltage i skabelsen af en fælles forvaltningsplan for naturparken.

Hertil svarer 43 % ja, 27 % svarer måske, mens 31 % svarer nej. To tredjedele er altså potentielt interesserede i at deltage i et samarbejde om naturparkens forvaltning.

Sammenfatning

Arbejdet med at etablere Viborg Naturpark skal ifølge kommunens forslag til strategi bygge på samskabelse med borgerne i kommunen, interessenter og lodsejere. Området ligger bynært, hvilket betyder, at borgere fra Viborg by og omegn har rig mulighed for at benytte området og dets varierede natur rekreativt.

Da lodsejerne er nogle af de vigtigste landskabsforvaltere i området, er det væsentligt at vide noget om dem, deres drift, deres brug af området og deres oplevelser med friluftsliv, så denne viden kan indgå i processen og forvaltningen af naturparken. Derfor har vi interviewet 51 lodsejere, der tilsammen ejer 58 ejendomme i naturparken.

Lodsejerne har en stærk tilknytning til området og til deres ejendomme, som de for de flestes vedkommende har ejet gennem mange år. Mange er vokset op på gården, og de fleste kommer fra Viborg Kommune og fra landet.

Landbrugene i området er for det meste mindre fritidslandbrug eller mindre brug, ejet af pensionister. I disse brug er produktionshensynet ikke altdominerende, og de fleste af lodsejerne ser da også deres ejendom primært som bosted. Der er dog enkelte større ejendomme med fokus på produktion.

Husdyrholdet er begrænset – der er enkelte større svinebesætninger, men ellers bærer dyrholdet præg af ejendommenes fritidskarakter.

60 % af det undersøgte areal dyrkes i omdrift, men der er også en del skov, juletræsarealer og mere naturprægede arealer med vedvarende græs. Generelt set så plejes de vedvarende græsarealer ved græsning, slåning eller andet, og de fleste af lodsejerne mener også, at det er sådan, man bør gøre.

Der er ikke sket de voldsomme forandringer de seneste 10 år i lodsejernes drift af deres arealer. Mindre arealer er dog blevet taget ud af drift og omlagt til vedvarende græs, juletræsarealer eller skov, og det er hovedsageligt pensionisterne, der på denne måde

har mindsket deres produktionsareal. Desuden er der blevet etableret vildtbeplantninger, hegn og vandhuller til gavn for dyrelivet og naturen i området.

Lodsejerne udpeger mange områder, som har særlig værdi for dem, især pga. naturværdierne. Enkelte områder, er der stor enighed om, er særligt værdifulde. Det gælder Ø-dalen, Vedsø og Klostermarken. Men der er også steder, hvor lodsejerne har oplevet landskabsforringelser, særligt Nørreådal, som bliver vådere og gror til. Når de udpeger landskabsforbedringer, har de især fokus på friluftsfaciliteter. F.eks. er mange glade for, at jernbanestien er blevet asfalteret og for legepladsen ved Tapdrup.

Lodsejerne er aktive friluftsmennesker, der ofte er ude at gå, cykle eller jage. Der jages på de fleste ejendomme, og halvdelen af lodsejerne går selv på jagt. Ikke mindst derfor generes de, når andre friluftsudøvere ikke har deres hunde i snor.

På 69 % af ejendommene oplever lodsejerne friluftsfærd, og på næsten halvdelen af ejendommene foregår denne færdsel dagligt eller ugentligt. Området bliver altså brugt meget. Lidt over halvdelen af dem, der oplever færdsel på deres ejendom, generes af denne. Generne består først og fremmest af løse hunde, men også affald og dårlig opførsel. 75 % af lodsejerne mener dog, at det er i orden med færdsel langs hegn og veje, såfremt folk opfører sig ordentligt, ikke smider affald, har hunden i snor, respekterer, når de bevæger sig på andres ejendom og spørger om lov.

De fleste mener, at der er gode muligheder for rekreativ færdsel i området, men enkelte har alligevel forslag til forbedringer – herunder bedre skiltning af eksisterende muligheder.

Størstedelen af lodsejerne vil gerne samarbejde om at lave en fælles forvaltningsplan for naturparken, så der er gode muligheder for at indfri Viborg Kommunes målsætning om samskabelse.

INSTITUT FOR GEOVIDENSKAB
OG NATURFORVALTNING

KØBENHAVNS UNIVERSITET

ROLIGHEDSVEJ 23
1958 FREDERIKSBERG

TLF. 353 315 00
IGN@IGN.KU.DK
WWW.IGN.KU.DK